

Alena Chalupová
Jan Horák

DIVADLO, NAŠE LÁSKA

110 LET OCHOTNICKÉHO DIVADLA
V BOLERADICÍCH

DIVADLO, NAŠE LÁSKA

110 LET OCHOTNICKÉHO DIVADLA
V BOLERADICÍCH

ALENA CHALUPOVÁ
JAN HORÁK

www.dtc.sk

CARPE
DIEM
2011

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce částí nebo celého textu, umístění textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takového sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

Tato kniha, ani její část, nesmí být kopírována, rozmnožována ani jinak šířena jakýmikoliv médii bez souhlasu vydavatele.

© *Text Alena Chalupová, Jan Horák, 2011*

© *Foto archiv Divadelního spolku bratří Mrštíků Boleradice, Zbyněk Háder, Dagmar Humpolíková, Jan Mičkal, Stanislav Rauš, 2011*

© *Carpe diem, 2011*

Made in Moravia, Czech Republic
ISBN 978-80-87195-43-7

NÁSTIN VÝVOJE AMATÉRSKÉHO DIVADLA V BOLERADICÍCH V LETECH 1868–1982

ÚVOD

Ochotnické divadlo v Boleradicích zapustilo hluboké kořeny a získalo bohatou tradici. Podílely se na něm stovky ochotníků, na jeho jevišti byly uvedeny desítky premiér a pro obec vykonalo mnoho dobrého. Žilo velice čile, ušlechtilě bavilo, kulturně vzdělávalo i národnostně uvědomovalo tisíce občanů. Z toho všeho zůstaly jen vzpomínky, mnohdy až legendy, o tom všem však zůstalo jen žalostně málo dokladů a archivních dokumentů, pamětníků ubývá a jejich svědectví blednou, zápisy jsou strohé.

Za takovéto situace je dosti těžké sledovat jeho vývoj, zabývat se vším, čím v tomto období ochotnické divadlo žilo, co se na jevištích hrálo. Proto následující řádky mají ve svých výpovědích značné mezery, nedostatky, nepřesnosti, které se již asi ztěží dají doplnit a napravit. Avšak za pokus stojí zachytit to, co ještě lze, i když to bude značně neúplné. Nicméně zkusme alespoň zčásti zdokumentovat tu slavnou i bohatou éru a připomenout ji příštím generacím. Bude však nutné přistupovat k četbě tohoto nástinu vývoje boleradského divadla v jeho jedné etapě s rezervou. I tak ale uvidíme ucelený obraz ochotnické práce, dramaturgie, inscenačních možností, různorodých forem divadelního činění, pořadatelských aktivit. Je to přebohatá žeň minulosti, která má však stejně bohatou současnost. Je to monument tvořivosti a obětavosti lidí, který by neměl být opomíjen, či zcela zapomenut.

Při mapování let 1868–1982 vyvstávají tři výrazná vývojová období kopírující společenský, politický a kulturní vývoj v našich zemích.

I. etapa:

Rok 1868 jako počátek společenského dění v Boleradicích na sklonku rakousko-uherské říše až po její zánik v roce 1918. Nese název – Kvas a obrozenecký ruch.

II. etapa:

Vznik samostatných českých demokratických poměrů v roce 1918 až po jejich zánik v roce 1948. Nese název – Éra aktivit i radosti aneb Soutěživost a soupeření.

III. etapa:

Od únorových událostí v roce 1948 až po nevšední úspěch našeho divadla v roce 1982. Nese název – Hledání cest k úspěšnému startu.

I. KVAS A OBROZENECKÝ RUCH (1868–1918)

Teprve počátkem druhé poloviny 19. století se začíná nesměle rodit organizovaný společenský život v Boleradicích. Jako by sem opožděně dorazilo národní obrození, ale o to více se mělo k činění. Obec do té doby žila svým jednotvárným životem, kde snahám o pokrok, kulturní a společenské dění nepřáli ti, kteří dbali o staré pořádky.

První snaha změnit zaběhnutý stav a chod na dědině přišla brzy po vydání nového spolkového zákona bývalé rakousko-uherské říše. V roce 1868 vskutku nebývalým činem bylo založení čtenářského spolku s honosným názvem „Hrad polehradický“, což napovídalo o patriotizmu a místním povědomí jeho zakladatelů. Vědomě se chtělo navazovat na bohatou historii obce, kterou mimo jiné představoval rozsáhlý středověký hrad stávající do poloviny 16. století nad obcí. Spolek byl zaregistrován brněnským místodržitelstvím v březnu roku 1868 a ustavující schůze v místě se konala téhož roku.

Z dobových zpráv se dozvídáme, že „...v ten den, hned na úsvitě, byly vypáleny tři rány z děla národního, které zvěstovaly, že přišel den radosti, den zrodu spolkového. Po slavných bohoslužbách, které na zdar nového spolku obětovány byly, při nichž účinkovali místní hudebníci, vedení učitelem Františkem Stikarovským, za což jim sláva budiž.

Ke shromáždění vším údům spolkovým hovořil krásnou řečí pan farář a v důležitosti spolčovací je povzbuzoval ke svornosti a lásce. Po tom 49 údů spolkových volilo své hodnostáře a z nich vyšli tito jednotlivci: Veleďustojný pan farář Klement Gottwald co předseda, pan Jan Kubík co jednatel, Kašpar Kabela, pokladník, a Josef Hám, hospodář nového spolku.

Po vykonané volbě přistoupila čtyři krásně oblečená děvčata a přední z nich pozdravila krásnou řečí zvolené hospodáře a na důkaz lásky odevzdán každému krásný věnec uvitý z jarních květů. O přítomných provoláno třikrát Sláva pánům hospodářům a Nazdar Hradu polehradskému. Slavnost hudbou a střelením z národního děla ukončena.“

Obec se tak přidala k národnostně uvědomělejším místům na Kloboucku, v nichž tehdy vznikly obdobné spolky v Kloboukách, Šitbořicích, Bošovicích, Brumovicích a Krumvíři. Jejich náplní a posláním mělo být šíření hodnotných knih, novin a časopisů, pěstování zpěvu, hraní divadel, konání národních slavností, deklamačních večerů a podobně.

Bohužel u nás zůstalo jen u toho slavnostního zahajovacího ceremoniálu, plamenných proslovů a velkolepých plánů. Důvod, proč se tak stalo,

Členové Cyrilské jednoty, vlevo uprostřed Filip Toufar, vpravo od něj Cyril Metoděj Hladký

je zcela prozaický a dost často platný až dodnes – uražená ješitnost. Mezi spolkové funkcionáře nebyl zvolen učitel, ale řemeslníci a rolníci. Ten se proto urazil a činnost spolku všemožně bojkotoval, a tak zprávy nehovoří o tom, že by k nějaké činnosti došlo. Jedním z hlavních jeho argumentů bylo „že k četbě knih stačí knihy ve školní knihovně, a proto není třeba žádného spolku“. Je tedy s největší pravděpodobností vyloučeno, že by se v následujících letech u nás provozovalo divadlo a Boleradice si musely počkat ještě třicet let, kdy přišel učitel s jinými názory a s jiným posláním. Svoje osobní zájmy a ješitnosti už neupřednostňoval nad zájmy národními a celospolečenskými, byl veden snahou kulturně a osvětově pomáhat vychovávat nejen mládež.

Ale mezitím farář Filip Toufar po svém příchodu v roce 1882 do Bolehradic o tři roky později založil pěvecký sbor pro chrámové potřeby pod názvem Cyrilská jednota. V ní vychoval řadu výborných zpěváků a výkon tohoto tělesa přivedl na velmi dobrou úroveň. Cyrilská jednota postupem času, vedle zpěvu na kůru kostela, pořádala jednou za rok i akce společenské, zejména „výlety“ do okolí obce nebo deklamační večery, na nichž vedle pěveckých čísel zařazovala i sólové výstupy a jednoduché scénky. Farář jiné ambice neměl, jeho koníčkem byla hudba a hospodaření.

O deset let později, v roce 1895, byl z trestu do Boleradic přeložen učitel Cyril Metoděj Hladký. Ten na svých předchozích učitelských místech na Slavkovsku byl nejen výborným učitelem, ale i zkušeným hasičským a sokolským činovníkem a pracoval i na jiných úsecích kultury a osvěty. Pro svoji horlivost, zásadovost v názorech i konání, národnostní uvědomění a pokrokové postoje musel odejít na jiné místo. Tím se staly Boleradice. Aniž si to původně uvědomoval, byl to pro něj jedinečný dar i vysvobození. Hladký se svými schopnostmi, nadšením, zájmem a obětavostí dokázal za svůj krátký zbytek života u nás vykonat obrovský kus prospěšného a blahodárného díla, z něhož mnohé přežívá až do současnosti. K tomu mu vystačilo pouhých pět let života, neboť zemřel v roce 1900 ve čtyřiceti letech. Za ten krátký čas, již v roce 1896, založil hasičský spolek, o což se dlouhou dobu snažili místní radní, ale neúspěšně. Hladký obstaral vše potřebné, vycvičil mužstvo, stal se velitelem a sehnal prostředky na vybavení sboru. Při Sboru dobrovolných hasičů v Polehradicích založil veřejnou knihovnu, do níž si mohli chodit půjčovat knihy nejen členové sboru. Zajistil pro ni kvalitní a čtivé knihy, čímž si po dlouhou dobu udržela výbornou úroveň, a tím i založil základ bohaté čtenářské tradice. Podobně za další rok později založil potravní spolek Vzájemnost, stal se jeho účetním a zárukou dobré prosperity. Spolek měl blahodárný dopad na sociální postavení svých členů.

To vše se dělo za souhlasu a podpory faráře Filipa Toufara, jenž brzy rozpoznal Hladkého schopnosti. Proto se značnou tolerancí a odvahou jej přijal za svého pomocníka a důvěřoval mu, navzdory jeho minulosti a trestu, jeho pokrokovosti a svobodomyšlnosti. S moudrostí a předvídavostí zaštitil a požehnal všechny Hladkého činy, což bylo naprosto nutné v místním konzervativním prostředí, bylo to podmínkou a zárukou úspěchu.

Farářův souhlas byl zásadní, aby vesnice přijala všechny novoty učitele. A to mělo rozhodující vliv i pro ochotnické divadlo v Boleradicích. Toufar dokonce velkoryse Hladkému uvolnil místo sbormistra a také učitele nových zpěváků. Za tohoto blahodárného ovzduší na půdě Cyrilské jednoty Hladký v roce 1897 uskutečnil první ochotnické divadelní představení – dramatizaci románu Karolíny Světlé **Kříž u potoka**. Učitel sepsal oběžník zvoucí na divadelní zkoušky, Toufar jej podepsal a divadlo mělo zelenou. Hladký se stal jeho organizátorem, režisérem, tvůrcem kulis, jen opisy úloh pro herce obstaral Jan Stehlík. Nejlépe o tom vypovídá jednatelská zpráva Cyrilské jednoty z roku 1897:

„Dále uspořádala naše Cyrilská jednota dne 10. 10. 1897 divadelní představení řízené panem sbormistrem C. M. Hladkým, učitelem v místě, s výsledkem zdařilým. Čistý výnos věnován na zbudování potřebného jeviště pro naši farní Cyrilskou jednotu. Kromě toho na vybudování jeviště mají zásluhu dárci různých potřeb, a to dp. farář Filip Toufar, poštmistr Bedřich Šiř, Josef Broskva a Antonín Stehlík, č. 71. Úpravu jeviště vybudovali mužští členové, stolařské práce Jan Čermák ml., malířské práce Metoděj Soukup, nákras na jeviště, jeho zařízení a vše potřebné pan učitel C. M. Hladký.“

Z tohoto je jasné, že nemělo zůstat jen u tohoto jediného divadelního představení, ale nadmíra práce a starostí Hladkého s vedením hasičů, potravního spolku, zejména však jeho podlomené zdraví, nakonec předčasná smrt, to vše oddálilo další divadelní premiéry. Ale zaseté semínko se dost brzy ujalo. Výsledek byl a je dokladem jeho cílevědomého úsilí, nezměrné obětavosti, především schopnosti využít potenciál, který skýtala Toufarova dlouholetá práce a vedení jeho Cyrilské jednoty. V následující zprávě otištěné v časopise Cyril v roce 1897 se zračí Hladkého záměr nejen usilovat o kvalitní duchovní zpěv, ale rozvíjet osvětovou i propagační práci. Pro členy jednoty byla návštěva brněnské opery, zorganizována Hladkým, vznešeným svátkem i velikým dárkem a následně události v Besedním domě měly být pro ně vyzvednutím a povzbuzením jejich obětavosti.

„Mimo církevní zpěvy pěstovala jednota též zpěvy obsahu světského a uspořádala jako každoročně „besedu“ pěvecko-deklamatorní dne 14. 2. 1897 s hojnou návštěvou též okolí a výsledkem zdařilým. Čistý výnos z této besedy věnován byl usnesením jednoty činným členům jako odměnou za jejich celoroční námahu a obětavost na uhrazení cestovného, by se mohli zúčastnit dne 21. 2. českého prozatímního divadla v Brně, kdež byla dávana týž den znamenitá opera od Bedřicha Smetany Prodaná nevěsta, by členové pozorováním důkladných těchto zpěvů a děje ještě více se zdokonalili. Jednota naše přivítána byla hned na nádraží brněnském p. Pekkou, členem Českého čtenářského spolku v Brně, a uvedena pak do místností spolkových v Besedním domě. V určenou hodinu odebrala se jednota do divadla, kdež velmi zdařilými zpěvy a hudbou, jakož i komickou gestikulací všichni téměř uneseni byli, kterýž to výjev utkví asi hodně dlouho v blahé paměti. Po skončené opeře uvedena byla naše jednota do místnosti brněnského Sokola v Besedním domě, kdež ku všeobecnému přání několik vlasteneckých smíšených sborů přednesla. Posluchačstvo našich zpěvů, jimž byla rozsáhlá tato místnost v pravém slova smyslu přeplněna, jevilo

Kříž u potoka.

Dívaldění hra sestavila Eliška Pešková.

Osoba: Štěpán.

Proměna. Evička povídá Štěpán.

Evič. — stálo i život můj. (věší na kříž věnec.)

Štěpán (se objeví rozhrne věnec za křížem Evička vztrhne)

Proč se lekáš, dívka spanilá? — Mluv — pozbyla jsi řeči? Jsem Štěpán Potočský, mně se nemusíš bát!

Evič. — Pane na nebi!

Štěp. (bere věnec z kříže). Doufám, že nebudeš mít nic proti tomu, když si věnec svou rukou svitý přivlastním — neb by to byl věru hřích, kdybych jej zde nechal uvadnout. Lépě než na kříži, bude vyřadab nad mým ložem, kamž místo svěceného si jej pověsím. Kdykoli naň pohlednu, pokáždě si vzpomenu, že ti krásněji květon sváře a ústa než v něm to vonné kvítí. (Bere ji za ruku.)

Proč se chvěješ, dívčíno?

Evič. Vždyť se nerověju.

Štěp. Pohledni mi směle do očí — mám rád ůvanou dívku, rozumíš? — Viděl jsem tě z daleka běžet lesem, až jsi stanula zde u potoka. Jest to sice ponejprv, co tě vidím v těchto končinách — proto tě ale přece dobře znám. dával jsem se vždy v kostele po tobě — neboť který hoch nekonhá po hezké Evičce ze mlýna, o níž jde pověst, že místo

*obdiv, že v tak odlehlém městysi něco podobného dá se vypěstovat. Nato ujal se slova pan poslanec baron Otakar Pražák a po opětém vřelém uvítání pochvalně se vyslovil o výkonech naší jednoty, řízené tehdáž farářem F. Toufarem, že by mohla svým zpěvem i ve městě v koncertech vystupovati. Dále uspořádala naše Cyrilská jednota dne 10. října 1897 divadelní představení **Kříž u potoka** řízené panem sbormistrem C. M. Hladkým, učitelem v místě, s výsledkem zdařilým“.*

Stejně tak dokázal Hladký orientovat svoje úsilí na okolí, zejména na hustopečskou českou menšinu a její Český čtenářský spolek, vedený neúnavným Filipem Kúberem. Ten v Hustopečích konal jedinečnou českou propagaci, vydával český týdeník Slované listy, hájící české zájmy na jihu Moravy, dále humoristický časopis Veselé listy, založil Českou spořitelnu a záložnu. Vedle toho psal a vydával kuplety, deklamace, sólové výstupy a scénky. Napsal divadelní hru **Její strýček**, organizoval spolkový a zábavný život pro Čechy v německých Hustopečích a byl vášnivým divadelníkem. V roce 1894 uskutečnil tam první české divadelní představení. Farář Toufar na jeho Národních slavnostech dirigoval spojené pěvecké sbory.

Hladký brzy poznal toto jedinečné a originální prostředí a nasál jeho atmosféru. Měl v něm veliký vzor. S Kúberem byli velice dobří přátelé, o čemž svědčí rozsáhlý Kúberův nekrolog na smrt Hladkého. Kúberův švagr byl proslulý malíř Alfons Mucha, který mu velice pomáhal při jeho čilé národnostní a kulturní práci v Hustopečích. Není proto divu, že tyto vzájemné styky přivedly tohoto světoznámého malíře do Boleradic. Zásluhou těchto lidí celé české Hustopečsko a Kloboucko žilo čilým národním a společenským životem. Nadšení buditelů bylo nezměrné. Pro nás je to dnes nepředstavitelné, avšak z toho vyplývá jedinečný doklad, za jakých podmínek a z jakého podhoubí se rodilo ochotnické divadlo v tomto regionu jižní Moravy. Tady byly položeny základy pro pestrý a bohatý divadelní život všech obcí. Byl to mocný impuls a bez jeho znalosti, poznání, si těžko uvědomíme, proč ochotnické divadlo na dlouhou dobu zapustilo vytrvalé kořeny také v Boleradicích.

Odchod faráře a učitele byl pro Boleradice bolestnou a nenahraditelnou ztrátou. Odešli téměř společně, rok po sobě, a spočinuli vedle sebe na boleradickém hřbitově. Na svého sbormistra a zakladatele boleradického divadla vzpomínali jeho druhové a spolupracovníci následujícími řádky:

„Jak již v tomto světě bývá, že radost se žalem se střídají, nastala též doba smutku naší jednotě, když neúprosná Morana sklátila našeho milovaného

sbormistra a učitele C. M. Hladkého v předčasný hrob. Jednota naše ztratila v něm neúnavného pracovníka v její prospěch. Nebyla to jen slova do větru hozená, když po svém příchodu do Polehradic při zábavném večírku, poznav Cyrilskou jednotu a její výkony, velmi pochvalně se zmínil farář Toufarovi, a gratuloval mu, že shromáždil kolem sebe výkvět obce polehradické, a bylo jeho snahou, aby byl přijat za jejího člena. Což se se živým souhlasem stalo, a byl toho zajisté hoden, neb skutečně pravdivé pořekadlo, že vrána ku vráně sedá a rovný rovného hledá, totiž ne svým postavením, nýbrž smýšlením, se na něm vyplnilo. Ačkoliv choroba krční nedovolovala mu, by sám zpívat mohl, přece jako sbormistr, rádce a pořadatel rozličných slavností velmi platně působil. Jeho zásluhou je, že máme divadelní jeviště zbudované, k němuž on sám nákres pořídil a též co se týče kreslení ozdob a písmen apod. vlastnoručně zhotovil. Byl to pravý vlastenec, který se skutečně řídil dle hesla, jež na chodbě školní budovy zavěsil, jež zní: Každý pracuj s chutí usilovnou na národa roli dědičné, cesty mohou býti rozličné, jeho vůli mějme svornou. Zaslouží si jistě od nás, abychom ho u vděčné památce zachovali.“

(otištěno v časopise Cyril v roce 1901)

Nebylo divu, že po několik let po odchodu těch dvou buditelů jeviště zelo prázdnotou. Teprve v roce 1907 Cyrilská jednota v masopustě se hrála divadlo v hostinci Františka Štefana. Jakou hru, o tom zápis mlčí. Příkladem zakladatelů však padl na dobrou půdu. Především mladí, odkojení tou tvořivou a divadelní atmosférou, začali oživovat vybudované jeviště jako „skupina Venkovské omladiny“. Kdy uskutečnili svoji první divadelní premiéru, se zatím nepodařilo zjistit. Dosud prvním dokladem o jejich divadelní práci je plakát oznamující, že v neděli 1. 3. 1908 se hrají divadelní představení: veselohru z venkovského života o třech jednáních nazvanou **Paní představená**. Po divadelním představení se konala taneční zábava. Z toho je pravděpodobné, že to nebylo jejich první divadlo, neboť ještě v témže roce, již v květnu, konali Výlet do Žlebů, kde, mimo jiné, provedli veselohru **Omylové světem vládnou**. K tomu ke konci roku 1908 uvedli dvě hry v jednom večeru. Dá soudit, že se již jednalo o sehraný kolektiv s potřebnou dávkou zkušeností. Bez dřívější praxe by ztěžší mohli zvládnout tak bohatou činnost. To prosincové představení, v neděli 20. 12. 1908, mělo na programu hru se zpěvy o pěti jednáních s názvem **Bůh, láska v jesličkách** a dále **Trestance na Špilberku**, obraz ze života o pěti dějstvích. Dnes si ztěžší dovedeme představit realizaci takového večera. Výtěžek všech divadel byl věnován na spolkovou